

ALMA RAGAUSKAITĖ
Lietuvių kalbos institutas

Mokslinių tyrimų kryptys: istorinė antroponimika, istorinė toponimika.

KĖDAINIEČIŲ (LIETUVIŲ, LENKŲ) PAVARDŽIŲ FORMAVIMOSI TENDENCIJOS XVII–XVIII AMŽIUJE

Tendencies of Formation of Surnames among
Kėdainiai Residents (Lithuanians, Poles)
in the 17th–18th Century

ANOTACIJA

Iš XVII–XVIII a. 24-ių Kėdainių aktų knygų, 1604 m., 1624 m., 1666 m. Kėdainių inventorių, 1622 m. Kėdainių klebonijos činčo inventoriaus ir kitų miesto senųjų rankraščių straipsnio analizei atrinkta apie 2 500 kėdainiečių įvardijimų (skaičiuoti ne tik skirtingų asmenų antroponimai, bet ir įvairūs jų asmenvardžių formų variantai). Juos išnagrinėjus, buvo išskirti svarbesni kėdainiečių (lietuvių, lenkų) pavardžių formavimosi, užrašymo polinkiai XVII–XVIII a. Faktiškai XVII a. antrojoje pusėje visi minėtų etninių grupių kėdainiečiai turėjo pavardes, o lėčiau radosi tik žemųjų sluoksnių (tarnų ir kt.) atstovų pavardės. XVIII a. toliau vyko jų pavardžių lyčių galutinis nusistovėjimas. Šios išvados dar palygintos su Lietuvos didesnių miestų (XVI–XVIII a. Kauno, XVI–XVII a. Vilniaus) gyventojų tyrimų rezultatais.

ESMINIAI ŽODŽIAI: Kėdainiai, XVII–XVIII amžiai, aktų knygos, pavardžių formavimasis.

ANNOTATION

Around 2,500 cases of naming (both the anthroponyms of different people and various versions of their personal name forms) were collected for the analysis from 24 Kėdainiai registry books of the 17–18th century, Kėdainiai inventories of 1604, 1624 and 1666, Kėdainiai rectory land rent inventory of 1622 and other old city manuscripts. Their analysis led to the distinction of the major tendencies in the formation and spelling of surnames

designating Kėdainiai residents (Lithuanians, Poles) in the 17th–18th century. In fact, in the second half of the 17th century all residents of Kėdainiai belonging to the abovementioned ethnic groups had surnames. It only took longer for the surnames of lower social classes (servants, etc.) to originate. The forms of their surnames finally settled in the 18th century. The conclusions are compared with the findings of the research on residents in larger Lithuanian cities (16th–18th century Kaunas, 16th–17th century Vilnius).

KEYWORDS: Kėdainiai, 17th–18th century, registry books, formation of surnames.

0. ĮVADAS

Lietuvos miestiečių luomo pavardžių formavimosi procesas jau pradėtas tirti. Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1602–1615 m. santuokų ir 1611–1616 m. krikšto registracijos knygų asmenvardžius išsamiai ištyrė Zigmas Zinkevičius (Zinkevičius 1973: 17–19; 1974: 78–85; 1976: 125–131; 1977; 1977a: 93–101; 1977b: 151–156; Зинкявичюс 1974: 136–143; 1980: 151–156). Savo monografijoje *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje* jis akcentavo, jog XVII a. pradžia – labai svarbus lietuvių pavardžių formavimosi procesui pažinti laikotarpis. Todėl būtina atidžiai išnagrinėti to meto paveldimų asmenvardžių funkcionavimą tuose šaltiniuose, kurie buvo rašyti labiausiai polonizacijos proceso paliestose vietovėse tuo laiku, kada tasai procesas prasidėjo ar intensyvėjo (Zinkevičius 1977: 4). Tam paskirtame monografijos skyriuje *Pavardžių formavimosi procesas* (min. veik., 64–65) autorius konstatavo, jog remiantis bažnytinių metrikų knygomis „nelengva tiksliai nustatyti, kurie įrašų prievardžiai anuomet jau buvo nebe laikini, galiojantys tik vienai kartai, bet pastovūs, perduodami iš kartos į kartą, taigi kurie atlikdavo pavardės funkciją. Tiesioginių duomenų, rodančių įrašytų asmenų tarpusavio šeimyninę priklausomybę, iš kurių galima spręsti apie prievardžio laikinumą ar pastovumą, pasitaiko tik viename kitame įrašė“ (min. veik., 64). Nors toliau vis dėlto išreikiama mintis, kad pavardės tuo metu jau turbūt turėjo privilegijuotų žmonių šeimos, kurios rūpinosi savo aukšta kilme ir genealogija (min. veik., 65).

Zigmantas Kiaupa, remdamasis 1662–1663 m. Šiaulių miesto mokesčių žiniaraščiuose bei 1636–1738 m. Šiaulių dvaro teismo knygoje užfiksuotais šiauliečių įvardijimais, mėgino apibūdinti jų pavardžių formavimosi polinkius. Jis priėjo prie išvados, kad XVII a. pirmojoje pusėje jau galima stebėti šiauliškių pavardžių radimosi reiškinį (Kiaupa 1991: 3–4).

Vieno didžiausių XVI–XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų – Kauno – gyventojų pavardžių susidarymą ištyrė šio straipsnio autorė. Šiam tikslui ji paskyrė monografijos *XVI–XVIII a. kauniečių asmenvardžiai* skyrių

„Pavardžių formavimasis“ ir kelias publikacijas (Ragauskaitė 2001: 123–143; 2001a: 40–41; 2002: 31–40; 2005: 75–96; 2009: 226–232). Tris šimtmečius apimančių Kauno savivaldos institucijų dokumentų analizė leido pateikti pradinės išvadas dėl miestiečių pavardžių radimosi ir vykusios jų raidos (Ragauskaitė 2005: 76–96). Buvo nustatyta, kad anksčiausiai susidarė miestiečių elito pavardės. Jau XVI a. pirmojoje pusėje aukštą padėtį visuomenėje užimantys vietiniai kauniečiai (lietuviai, lenkai, rusėnai) pamažu įgijo paveldimą asmenvardį. Pavardės tuo laiku taip pat turėjo Kaune gyvenusios vokiečių liuteronų bendruomenės nariai. Antrojoje šio šimtmečio pusėje bei XVII a. pirmojoje pusėje dalis miestiečių luomo viduriniojo bei žemesniųjų sluoksnių asmenų užrašyti su vienuodu, bendru antroponimu. XVII a. antrosios pusės įrašai rodo iš esmės visus kauniečius jau turėjus pavardes. Matyt, lėčiau formavosi Kauno marginalinių sluoksnių atstovų pavardės (Ragauskaitė 2001: 140). XVII–XVIII a. vyko galutinis kauniečių pavardžių lyčių nusistovėjimas. Apie tai liudijo daugybė pavardžių variantų (Ragauskaitė 2002: 38; 2005: 91–95).

XVI–XVII a. Vilniaus, XVII–XVIII a. Kėdainių, XVIII a. Joniškio gyventojų pavardžių bendrieji radimosi dėsningumai apžvelgti, remiantis daugiau nei 4 000 asmenų įvardijimų, surinktų iš šių miestų istorijos dokumentų. Anksčiausiai pradėjo formotis miestiečių aukštuomenės pavardės, vėliau jas įgijo vidurinio ir žemesniųjų sluoksnių atstovai. Nedidelio Šiaurės Lietuvoje įsikūrusio miesto Joniškio aktų knygos išlikusios tik nuo 1722 m. Tačiau ir šie duomenys aiškiai paliudijo, jog ne tik miesto elitui priklausę joniškiečiai (burmistrai, vaitas ir pan.), bet ir žemesniųjų sluoksnių asmenys turėjo paveldimus asmenvardžius. Minėtų miestų gyventojų pavardžių lyčių nusistovėjimas tęsėsi ir XVIII a. (Ragauskaitė 2008: 36).

Apie 1628–1629 m. į Kėdainius atvykę škotų kilmės asmenys jau turėjo pavardes, tačiau jų paveldimų antroponimų perteikimas (fiksavimas ar nefiksavimas) miesto rankraščiuose įvairavo. Tai lėmė vienodos ir visiems privalomos įvardijimo sistemos nebuvimas, to meto raštininkų turėta rašto tradicija ir kt. Tačiau nustatyta, kad XVII–XVIII a. dominuoja įvardijimai, aiškiai liudijantys kėdainiečių škotų paveldimų asmenvardžių (pavardžių) funkcionavimą Kėdainių miesto istorijos šaltiniuose. Lotynintos, slavintos ir šios tautybės asmenų pavardės – skirtinguose magistrato bylų įrašuose jos galėjo būti įvairiai modifikuotos. Taip susidarė kėdainiečių škotų (vyrų) pavardžių grafinių variantų (Ragauskaitė 2007: 63–64; 2016: 56–57).

Nuo XVII a. trečiojo dešimtmečio pabaigos į Kėdainius atsikėlusią vokiečių pavardės buvo jau susiformavusios, tačiau jų užrašymo modeliai istorijos šaltiniuose nebuvo nusistovėję. Ypač tai akivaizdu, kai greta surašyti tos pačios šeimos nariai (vyras ir žmona) ir kt. Pasitaikė, kad moters vardas ir mergautinė pavardė buvo praleidžiami. Kai kada magistrato bylose nurodoma tik bendra

besibylinėjančių sutuoktinių pavardė. Šiam reiškiniui įtakos turėjo tirtų aktų knygų specifika ir įrašų kontekstas. Viena dokumente paminėtas asmuo (ieškovas, atsakovas ar pan.) kitame bylos nagrinėjimo protokole galėjo būti užrašytas trumpiau, paprasčiau arba tiesiog kitaip. Tai, matyt, susiję ir su gyvąja kalba, ir su neoficialiu miestiečių apibūdinimu. Raštininkams šių kitataučių pavardės skambėjo neįprastai, todėl istorijos dokumentuose užfiksuota kėdainiečių germaniškų pavardžių užrašymo variantų. Šis reiškinys buvo įvairialypis ir nenuoseklus (Ragauskaitė 2016a: 111–128). Kaip matyti, Kėdainiuose gyvenusios skirtingos etninės grupės (škotai, vokiečiai ir kt.) turėjo savitas asmenų įvardijimo sistemos, pavardžių fiksavimo, susidarymo ir kt. ypatybes, todėl toliau tęsiamas XVII–XVIII a. kėdainiečių istorinės antroponimijos tyrimas.

Šio straipsnio tikslas – aptarti Kėdainių lokalinės bendruomenės (lietuvių, lenkų) pavardžių užrašymo polinkius XVII–XVIII a., pateikti detalesnę miestiečių skirtingų sluoksnių pavardžių formavimosi analizę. Be to, kėdainiečių pavardžių susidarymo chronologiją dar bus siekiama palyginti su Lietuvos didžiųjų miestų (XVI–XVIII a. Kauno, XVI–XVII a. Vilniaus) gyventojų pavardžių susidarymo tyrimų rezultatais.

Medžiaga straipsniui daugiausia surinkta iš 24-ių Kėdainių aktų knygų, rašytų lotynų ir lenkų kalbomis. Tai vieni vertingiausių kėdainiečių istorinės antroponimijos šaltinių (Ragauskaitė 2008: 29; 2014a: 323). XVII a. paskutiniojo dešimtmečio įrašų esama 1690–1775 m. magistrato knygoje. Didžiąją dalį aktų knygų sudaro miestiečių turto pripažinimo, užrašymo, įkeitimo, skolų dokumentai, teismo sprendimai ir magistrato sesijų protokolai. Magistrato sesijų ar posėdžių ir tarėjų teismo protokolų knygos išlikusios nuo 1759 m. Kalbami protokoliai yra 1759–1763 m., 1767–1773 m., 1777–1792 m. (Tyla 2000: 65; KDN 27). Tiriamos knygos apima XVII–XIX a. pradžios laikotarpį (1623–1806 m.¹, 1690–1775 m., 1704–1720 m., 1721–1725 m., 1732–1740 m., 1732–1743 m., 1744–1750 m., 1750–1752 m., 1750–1761 m., 1750–1766 m., 1753–1755 m., 1756–1758 m., 1762–1763 m., 1763–1770 m., 1767–1770 m., 1771–1773 m., 1774–1777 m., 1777–1779 m., 1777–1780 m., 1779–1782 m., 1782–1791 m., 1783–1792 m., 1791–1806 m., 1794–1798 m.). Šių dokumentų apimtis įvairuoja. Bene didžiausios apimties yra 1756–1758 m. knyga, kurią sudaro 627 lapai, o mažiausios apimties – 84 lapų knyga, kurios įrašai apima 1732–1740 m.

Suskaičiuota bent 17 šias knygas rašiusių raštininkų (Tyla 2000: 73–75). Teigiama, kad miestų aktų knygas tvarkę raštininkai turėjo sudarytus įvairių aktų formulių rinkinius, kuriais ir vadovaudavosi užrašydami įvairius asmenis,

¹ Iš tiesų tai yra ne 1623–1806 m. magistrato knyga, kaip nurodoma Lietuvos valstybės istorijos archyvo apraše, bet į vieną rinkinį įrašyti poros šimtų metų pavieniai dokumentai.

teismų bylų nutartis ir pan. (Jablonskis 1979: 222). Stengiantis kompensuoti XVII a. Kėdainių aktų knygų pirmosios pusės įrašų stygių, dar remiamasi kitais surastais šio šimtmečio istorijos dokumentais. Tai 1604 m., 1624 m., 1666 m. Kėdainių inventoriai, 1622 m. Kėdainių klebonijos činčo inventorius ir kt., daugiausia rašyti lenkų kalba. Iš minėtų XVII–XVIII a. istorijos šaltinių šio straipsnio analizei buvo atrinkta apie 2 500 (2 000 vyrų ir 500 moterų) įvardijimų. Skaičiuoti ne tik skirtingi, bet ir pasikartojantys tų pačių asmenų užrašymai (jų antroponimų lyčių variantai).

1. APIE KĖDAINIEČIŲ ETNINĘ IR RELIGINĘ SUDĖTĮ XVII–XVIII AMŽIUJE

XVII–XVIII a. Kėdainiai buvo daugiareliginis ir daugiatautis miestas (Žirgulis 2005: 179; 2005b: 35). Norėdamas pagyvinti prekybą, amatus ir aktyviai remdamas reformaciją, Kristupas Radvila siekė, kad Kėdainiuose įsikurtų kuo daugiau šios religijos šalininkų (Tworek 1966: 193; Žirgulis 2005a: 226). Tuo metu Kėdainių mieste daugiausiai gyveno lietuvių, lenkų, škotų, vokiečių, žydų (dar žr. Šinkūnas 1928: 21, 36; KDN 18; Žirgulis 2005: 179). Šiame mieste buvo įsikūrusių katalikų, evangelikų reformatų, evangelikų liuteronų, judėjų ir šiek tiek stačiatikių (Šinkūnas 1928: 21–22; KDN 18; Žirgulis 2005: 179; 2005a: 225–247; 2006: 234–235). Manoma, kad apie 1624 m. Kėdainiuose ekonominę veiklą pradėjo žydai, o 1629 m. buvo pakviesti vokiečiai evangelikai liuteronai (Žirgulis 2005a: 227). Teigiama, kad Kristupas Radvila palaikė ryšius su Elbingo reformatų bažnyčia, kuriai priklausė ir škotai. Nors nėra žinoma, ar jie buvo oficialiai pakviesti, tačiau apie 1628–1629 m. Kėdainiuose pasirodė ir škotai reformatai (Žirgulis 2002: 236). Per 1590–1795 m. (per visą miesto savivaldos laikotarpį) iš įvairių miesto dokumentų (taip pat ir iš tiriamų XVII–XVIII a. Kėdainių aktų knygų) buvo surinktos 225 magistrato pareigūnų pavardės (Tyla 2000: 73–75). Paaiškėjo, kad iš 225 miesto pareigūnų per kalbamąjį laikotarpį net 72,9 % tokias aukštas pareigas užimantys buvo vietiniai gyventojai lietuviai bei lenkai (Žirgulis 2002: 25).

XVII–XVIII a. kontekste Kėdainių stačiatikiai straipsnyje dar vadinami „rusėnais“. Tai platesnė sąvoka, atspindinti to meto griežtai neapibrėžtą šių asmenų tautinę savimonę (Ragauskas 2002: 284). Nedidelė stačiatikių bendruomenė Kėdainiuose faktiškai pradėjo kurtis XVII a. viduryje, kai Jonušas Radvila vedė moldavų princesę Mariją Lupul. Apie 1652 m. jos garbei buvo pastatyta Šv. Andriejaus cerkvė ir įkurtas vienuolynas šalia Knypavos aikštės (Пашкевичъ 1908: 17–18; Laukaitytė 2001: 33; Žirgulis 2002a: 137). Šiame vienuolyne gyveno iš Vilniaus Šv. Dvasios vienuolyno Jonušo Ravilos pakviesti keli vienuoliai. Taip

XVII a. antrojoje pusėje prie cerkvės ir vienuolyno įsikūrė nedidelė tikinčiųjų bendruomenė. 1666 m. Kėdainių inventoriuje minimas stačiatikių vienuolynas – *Monostyr Ruski* KI₃ 6v (žr. 1 pav.). Manoma, kad Jonušas Radvila pakvietė į Kėdainius atvykti ir kurtis rusėnų miestiečių (amatininkų, prekybininkų ir kt.) iš Polocko (Пашкевичъ 1908: 21). 1656 m. mirė kunigaikštis Jonušas Radvila, o 1660 m. Slucke – Kėdainių stačiatikių globėja Marija Radvilienė (Пашкевичъ 1908: 23). XVII a. antrojoje pusėje šios parapijos gyventojai jau skundėsi dėl finansinių sunkumų. 1661 m. Kėdainių stačiatikių vienuolyne gyvenęs vienuolis, istorijos šaltiniuose įvardytas kaip *Феофанъ Еліашевичъ*, kreipėsi į naująją Kėdainių savininką Boguslavą Radvilą, prašydamas paremti vienuolyną. Šiam vienuolynui tuomet vadovavo asmuo, užrašytas kaip *Никаноръ Ленкевичъ*. O 1666 m. teismuose atstovavo Vilniaus Šv. Dvasios vienuolyno dvasiškis, paminėtas kaip *Даніиль Дорофеевичъ* (Пашкевичъ 1908: 23, 25, 29). 1682 m. rusėnų Kėdainiuose tiek sumažėjo, kad gyveno tik du vienuoliai. Nauja Kėdainių savininkė Karolina Liudvika nuo 1687 m. rėmė stačiatikių cervę ir į miestą atvyko šiek tiek tikinčiųjų. Tačiau apie 1704 m. mieste pasirodo jėzuitai (Пашкевичъ 1908: 27). Atėjus jėzuitams, prasidėjo stačiatikių ir protestantų persekiojimas. Dauguma jų tiesiog paliko miestą. Vėlesnėje 1750–1766 m. Kėdainių magistrato knygoje minima dar veikianti cerkvė: 1761 *Xiqdz Nikanor Liniewicz Zakonu [...] Bazilianow Rytus Graeci Rezidencyi Kieydanskiey oswiadczył się w Kancellaryi Magdeburi [...] Iz plac pusty swoim Sumptem nabyty na Ulicy Iaswonskiey leżący bokiem do Funduszowego Placu Cerkwi*² [...] КАК₁₀ 37. 1718 m., 1771 m. vienuolynas nukentėjo nuo gaisro, 1798 m. vienuoliai sugrįžo į Vilniaus Šv. Dvasios vienuolyną, neliko stačiatikių bendruomenės, todėl vienuolynas buvo uždarytas, o 1820 m. – uždaryta ir cerkvė (Пашкевичъ 1908: 30–31; Laukaitytė 2001: 33; Žirgulis 2002a: 137–138).

Taigi XVII–XVIII a. rusėnų bendruomenė buvo tarsi specifinis „svetimkūnis“ Kėdainių mieste. Dėl šių istorinių aplinkybių šios miniatiūrinės bendruomenės, neturėjusios didesnės įtakos Kėdainių viešajame gyvenime, pavardžių formavimosi reiškinys nebuvo atspindėtas XVII–XVIII a. istorijos dokumentuose. Todėl kaip tik tiriamuose šaltiniuose reprezentatyvus kitų kėdainiečių etninių grupių (lietuvių, lenkų) pavardžių susidarymas ir bus aptartas.

² Visi straipsnyje pateikiami antroponimai yra metrikuoti. Prie kiekvieno jų pažymėti metai, kuriais asmenvardis buvo užfiksuotas, istorijos šaltinio santrumpa ir lapo (puslapio) numeris.

2. KĖDAINIEČIŲ (LIETUVIŲ, LENKŲ) ASMENVARDŽIŲ ATRANKOS PRINCIPAI

Istorinio antroponimo kilmė ne visuomet parodo jo turėtojo tautybę (Brezza 2000: 18–45; Górny 2004: 18–27; Kowalik-Kaleta 2007: 25–56; Lipowski 2008: 24; Zinkevičius 2009: 12–50; Mytnik 2010: 14–55; Sarnowska-Giefing 2011: 14–33; Sudakiewicz 2011: 18–44; Woliński 2011: 14–34; Kucińska 2015: 33–40; Ragauskaitė 2016: 115). To ir nesiekiamo šiame tyrime. XVII–XVI a. kėdainiečių (lietuvių, lenkų) įvardijimų buvo užfiksuota minėtuose Kėdainių istorijos dokumentuose (magistrato protokoluose) ir kt. Apie miestiečių asmenvardžių išskyrimo kriterijus jau yra rašyta (Ragauskaitė 1999: 146; 2000: 94; 2003: 82; 2004: 8–9; 2005: 18–23; 2006: 81–82; 2014: 9; 2015: 59–61; 2016: 48–49; 2016a: 115–116; Рагаускайте 2012: 214). Kėdainių vietinės bendruomenės nariai (lietuviai, lenkai) tiriamuose šaltiniuose pažymėti nuorodomis le. *mieszczanin, obywatel*, pvz.: 1622 *mieŹczanie* [...] *Filip Bowoynowicz* KKČI 3, 1622 *mieŹczanie* [...] *Maciey Girnius* KKČI 3, 1624 *Vrban Jomantysz-kis MieŹczanin* KI₂ 13, 1624 *MieŹczanin Kieydanski Adam Juchnowicz* KI₂ 10v, 1622 *mieŹczanie* [...] *Mikołay Kalinski* KKČI 3, 1622 *mieŹczanie* [...] *TomaŹ Katinifzkis* KKČI 3, 1622 *mieŹczanie* [...] *Piotr Klimowicz* KKČI 3, 1624 *Woyciech KotlarŹ MieŹczanin Kieydanski* KI₂ 10v, 1624 *Abram Lubenowicz MieŹczanin* KI₂ 13, 1622 *mieŹczanie* [...] *Jonas Mikolaiunas* KKČI 2v, 1622 *mieŹczanie* [...] *Mikołay PaŹkiewicz* KKČI, 1622 *mieŹczanie* [...] *Stas Raynaitis* KKČI 2v, 1691 *Ja Adam Źilowicz MieŹczanin Miasta Kieydan(skiego)*³ KAK₂ 45v; 1720 *Jan Bałqdziewicz Obywatel Miasta Kieydanskiego* KAK₃ 98, 1761 *Uczciwy Ierzy ChodaŹewicz Ob(ywatel) Kieyd(anski)* KAK₁₀ 61, 1770 *Macieia Grygaluna Obywatela Kieydanskiego* gen. KAK₁₅ 110, 1765 *z uczciwem Szymonem Ilewiczem obyw(atelem) Kieydan(skim)* [...] abl. KAK₁₀ 139, 1770 *Stanisława Jankowskiego Obywatela Kieydanskiego* gen. KAK₁₅ 110, 1770 *Pan Jan Łukafzewicz tudzieŹ Marcin Jackiewicz Obywatele Kieydansci* KAK₁₅ 100, 1762 *Stanisława Matulonia Obyw(atela) Kieydan(skiego)* gen. KAK₁₀ 70, 1722 *Utiwego Jana Mingayły obywatela Kieydanfkiego* gen. KAK₄ 29v, 1777 *Symona Rudzianskiego Mieszczanina Kieydanskiego* gen. KAK₁₈ 26, 1798 *Jerzy Stankiewicz Obyw(atel) Kieydan(ski)* KAK₂₃ 103, 1766 *Uczciwemu Janowi Szumskiemu Obywatelowi Kieydan(skiemu)* dat. KAK₁₀ 102, 1762 *Pan Symon Witkowski Ob(ywatel) Kieyd(anski)* KAK₁₀ 64, 1770 [...] *Marcin Ziemkiewicz Obywatele Kieydanscy* KAK₁₅ 99 ir t. t.

³ Istorijos dokumentuose užfiksuotos abreviatūros pildomos. Prierašas nurodomas skliaustuose. Perteikiant asmenvardžius, stengiamasi išsaugoti originalias, rankraščiuose fiksuotas lytis.

Dalis kėdainiečių identifikuoti pagal įvairias aukštas pareigas (tarėjai, burmistrai, magistrato nariai, išdininkai ir pan.) nusakančias nuorodas, pvz.: 1794 *Sław(etn)y Bartłomiej Bacianowski Ławnik M(iasta) K(ieydanskiego)* KAK₂₄ 3, 1795 *Jan Bortkiewicz Radny Magifratu Miafta Kieydan(skiego)* KAK₂₄ 17v, 1779 *Szlachetn(ego) Pana Jerzego Dombrowskiego Radcy Maydeburi Kieydanskiew gen. BKSS 1*, 1758 *Adamem Gradowskim Burmistrzem Magdeburi Kieydanskiew abl. KAK₇ 606*, 1714 *Stephana Jamonta Ławnika Kieydan(skiego)* gen. KAK₃ 38, 1704 *Stephan Kozłowski Rayca Miasta Kieydanskiego* KAK₃ 3v, 1770 *P(ana) Michała Kwerowicza Lantwoyta Miasta Kieydan(skiego)* gen. KAK₁₅ 101, 1704 *Daniel Pacewicz Ławnik* KAK₃ 13, 1767 *Za Podskarbach obebrali [...] P(ana) Jana Skirgayły [...] gen. KAK₁₅ 14*, 1767 *Sławetn(ego) Pana Macieja Tomkiewicza Ławnika* gen. KAK₁₅ 31.

Kai kurių kėdainiečių užrašymuose pastebėta nuoroda lo. *decemvir*. Kėdainių magistrato ryšys su miesto bendruomene buvo gana stiprus, todėl magistrato posėdžiuose dalyvaudavo decemvirai, cechų atstovai. Jie būdavo ir patvirtinami magistratu. Kėdainių magistrato veiklos kontrolei buvo sudarytas iš miestiečių bendruomenės išrinktų atstovų vadinamasis *Tertio ordo communitatis*, arba decemviratas (Tyla 2000: 65, 68). Jie kontroliuodavo magistrato priimamus nutarimus, sprendimus, surinktas pajamas ir išlaidas, buvo atsakingi už Kėdainių miesto karinį pasirengimą (Tyla 2000: 64–76). Šių miesto lokalinės bendruomenės atstovų įvardijimų užfiksuota ir XVII–XVIII a. šaltiniuose, pvz.: 1666 *Kazimierz Augiewicz Decemwir* KI₃ 7v, 1666 *Dawid Jan Macaytis Decemwir* KI₃ 12, 1666 *Stefan Mackiewicz Decemwir* KI₃ 3, 1666 *Stanisław Palecki Decemwir* KI₃ 16v, 1666 *Jan Wysocki Decemwir* KI₃ 14v; 1766 *Panowie Diciemwirowy To iest [...] Pan Ian Bacinowski [...] Pan Jozef Iankowski* KAK₁₀ 89, 1759 *Sławetny [...] Pan Kazimierz Jasułowicz Decemwir* KAK₁₀ 1 ir kt.

Nemažai XVIII a. kėdainiečių pažymėti amatininkus, pirklius nusakančiomis nuorodomis, pvz.: 1762 *Sław(etny) P(an) Symon Augutowicz Cechmistrz Szewiecki* KAK₁₀ 81, 1795 *Szlachetnemu Janowi Dąmbrowskiemu kupcowi y Obywatelowi Kieydan(skiemu)* dat. KAK₂₄ 16, 1765 *Uzcziwego Adama Janufzkiewiczza Maystra Kowalskiego z uczciwym Stefanem Romanowiczem Maystrem Kunfztu Gancarskiego* KAK₁₀ 137, 1762 *Emelianowi Iufzkiewiczowi Maystrowi Kunfztu Szews(kiego) Obyw(atelowi) Miafta Kieyd(anskiego)* dat. KAK₁₀ 78, 1767 *Jan Kardafzewicz Cechmistrz [...] Garbarskiego* KAK₁₅ 6, 1794 *Tomasz Macianski Starszy Tkacki* KAK₂₄ 142, 1768 *Utsciwego Tomafza Michałowskiego maystra Kunfztu Szewskiego* gen. KAK₁₅ 46, 1764 *Uzcziwy Szymon Rymaszewicz Mayster Zarembacki* KAK₁₀ 89, 1767 [...] *Stefan Symanowicz Maystrowie Kunfztu Tokarskiego* KAK₁₅ 30, 1767 *Utsciwy Jozef Stankiewicz Mayster Kunfztu Ciesielskiego* KAK₁₅ 13, 1768 *Panu Antoniemu Szachniewiczowi Cechmistrzowi Szewieckiemu* dat. KAK₁₅ 43, 1769 *Iozefa Szyszkiewiczza Maystra Kunsztu Mularskiego* gen. KAK₁₅ 61.

Pagal nurodytus identifikavimo principus buvo atrinkti XVII–XVIII a. Kėdainių miesto vietinių gyventojų krikščionių (lietuvių, lenkų) įvardijimai. Tokį sąlygišką skirstymą nulėmė šio straipsnio tikslai, Kėdainių istorijos šaltinių informatyvumas ir kėdainiečių bendruomenės etninės sudėties tyrimai.

3. KĖDAINIEČIŲ (LIETUVIŲ, LENKŲ) PAVARDŽIŲ SUSIDARYMO POLINKIAI XVII–XVIII AMŽIUJE

Kiekvienas istorinės antroponimijos tyrinėtojas, turėdamas konkretų analizės tikslą, taiko pasirinktą tyrimo metodiką (Citko 2001: 11–45; Skowronek 2001: 13–32; Szulowska 2004: 15–25; AP I–III; Kowalik-Kaleta, Dacewicz, Raszewska-Żurek 2007: 27–40; Wolnicz-Pawłowska 2010: 269–278; SNMP 10). Tiriant pavardžių formavimosi procesą, reikalingi istorijos dokumentai, apimantys ilgesnį laikotarpį, kuriuose būtų surašyti tų pačių šeimų nariai ar net kelios jų kartos. Panagrinėjus tokius užrašymus, galima išsiaiškinti, ar šių įvardijimų asmenvardžiai yra įgiję svarbiausias pavardžių savybes. Kaip tik asmenvardžio paveldimumas bei priklausymas vienos šeimos nariams liudija jį virtus pavarde (Dubisz 1956: 97–107; Bubak 1986: 217; Maciejauskienė 1991: 51; Jaracz 2001: 496; Ragauskaitė 2001: 125; 2005: 75; 2008: 29–33; 2016: 57–60; 2016a: 113–116; Rudnicka-Fira 2004: 15; Pihan-Kijasowa 2011: 75–76; Paster-ska 2013: 11–14; 2015: 179–185).

XVII–XVIII a. Kėdainiai – tai vienas iš nedaugelio privačių Lietuvos miestų, kuriam 1590 m. balandžio 15 d. karaliaus Zigmanto Vazos privilegija suteiktos Magdeburgo teisės, turėjęs saugotas ir puoselėtas daugiakultūrines tradicijas, buvęs Kiškų, o paskui su pertrauka Radvilų giminės Biržų–Dubingių šakos atstovų miestas (Tyla 2000: 66). Didžioji dalis XVII a. Kėdainių magistrato knygų yra sudegusi. Kaip tik šie ankstesni įrašai būtų svarbi istorinės antroponiminės medžiagos dalis (Žirgulis 2002: 24; 2005a: 229). Tik Kauno miesto savivaldos institucijų aktų knygų serija išlikusi nuo XVI a. trečiojo dešimtmečio. Kitų Lietuvos miestų tokio pobūdžio originalių šaltinių yra išlikusių nuo XVII a. (Kiaupa 2000: 69; 2010: 24). Taigi dėl šių objektyvių ekstralingvistinių priežasčių Kėdainių miestiečių pirmųjų pavardžių radimosi chronologijai pagrįsti labai trūksta ankstyvųjų XVI a. įrašų. Kituose XVI a. istorijos šaltiniuose (pavyzdžiui, XVI a. Kauno aktų knygoje) tik itin sporadiškai pasitaiko vienas kitas kėdainiečių tos pačios šeimos narių užrašymas, pvz.: 1559 *Bartholomeus Nauniskis Kyedaynensis conservat in vigore testamentum uxoris suae demortuę* KNAK 63v – 1562 *honestas Ursula, quondam Simonis Birutiskis, nunc vero Baltromei Nauniskis*

Kedaynensis uxore legitima KNAK 132 – 1562 *Byrutiskowa* [...] *per maritum suum* [...] *Byrutiskowam* KNAK 132v. Tačiau ir tokie pavieniai atvejai liudija intensyvių kėdainiečių paveldimo asmenvardžio radimosi procesą XVI a.

Šiek tiek duomenų apie Kėdainių miestiečių pavardžių formavimąsi užfiksuota XVII a. pradžios Kėdainių inventoriuose, rašytuose lenkų kalba. Teigiama, kad 1604 m. ir 1624 m. miesto inventoriuose vyrauja lietuviškos pavardės, išskyrus vieną kitą lenkišką ar vokišką (Žirgulis 2005: 180). Kai kada šiuose XVII a. pirmosios pusės istorijos šaltiniuose nėra nurodomas bendras antroponimas, kai šalia užrašomi vienos šeimos nariai (sutuoktiniai, motina ir sūnus, tėvas ir dukra ar sūnus, broliai), pvz.: 1604 *Maciey od Brata Mikołai* KI₁ 12v, 1624 *Jan Benkun z Mikołaiem bratem* KI₂ 7, 1624 *Mikołaj Andrzejewicz Dubowicz z braci* KI₂ 6, 1604 *Hanny Gielezowey syn* gen. KI₁ 4, 1604 *Jusa jakowifzkia Zona* KI₁ 13v, 1624 *Matys Janowicz na Zacharyasza Syna Swe(go)* KI₂ 2v, 1604 *Macieia Janufzewicza Corka* KI₁ 5, 1624 *Jan Walentynowicz Krawiec z bratem Macieiem* KI₂ 4 – 1624 *Jan Walentynowicz z Macieiem bratem* KI₂ 10, 1624 *Paweł Pafzkiewicz z Braci* KI₂ 8, 1624 *Adam Powaseris z Mikołaiem bratem* KI₂ 8, 1624 *Jarofz Koncza Szwiec z Stanisławem z Sýnem* KI₂ 6, 1604 *Adam wergielowey syn* KI₁ 14.

Tačiau buvo pastebėta nemažai tos pačios šeimos narių paveldimų asmenvardžių, pvz.: 1624 *Jerzy y Mikołay Adbulciowie* KI₂ 3v – 1624 *Mikołay a Jerzj Adbultayciowie* KI₂ 10, 1624 *Woyciech y Grjg Gabrowie* KI₂ 10, 1624 *Maciey a Abram Girniewiczowie* KI₂ 7, 1624 *Stanisław Bāltromiey Mikołay Ławryniewiczowie j potomkowie Niebofzcyka brata* KI₂ 4, 1624 *Maciey a Mikołay Miresiaycie* KI₂ 8 – 1624 *Maciej a Mikołaj Miresewiczowie* KI₂ 11v, 1624 *Jan a Matys Piklewicz* KI₂ 6v, 1624 *Andrzej y Jan Szaulewiczowie* KI₂ 2, 1624 *Wołczkowe* KI₂ 8v.

XVII a. antrosios pusės įrašų duomenys liudija du bendrus asmenvardžius sutuoktinių įvardijimuose, pvz.: 167[...] *Macieiowi Buzewiczowi* dat. RLD MK 1v, jo žmona – 167 [...] *Macieowey Buzewiczowey* gen. RLD MK 1v, 1690 *Ja Piotr Grudzin y Ja Mariana Jawlajcia Piotrowa Grudzinowa Małzonkowie Miefzczanie Miasta Kieydan(skiego)* KAK₂ 10, 1691 *Ja Bāltromiey Jufsewicz y Ja Barbara Adamowna Baiorowiczowna Bartłomieiowa Jufsewiczowa Małzonkowie Miefzczanie Miafta Kieydan(skiego)* KAK₂ 36v, 1691 *Panu Woyciechowi Mātūwīłowiczowi y Paniey Zofiey Woyciechowey Mātūwīłowiczowey Małzonkom Obywatelom Miasta Kieydan(skiego)* dat. KAK₂ 46v, 1690 *P(an) Piotr Mordafzewicz y Pani Zofia Plawfzkajcia Piotrowa Mordafzewiczowa Małzonkowie Miefzczanie Miasta Kieydan(skiego)* KAK₂ 13, 1690 *Jan Pawłowicz y Ja Ewa Butkiewiczowna Janowa Pawłowiczowa Małzonkowie Miefzczanie Miafta Kieydan(skiego)* KAK₂ 21, 1698 *Ja Stephan Rakiewicz y ia Rozalija Wiszniewska Stephanowa Rakiewiczowa Małzonkowie obywatel Miasta Kieydanskiego* KAK₁ 87, 1691 *Ja Stanisław Staginski y Ja Zophia Kurklinska Stanisławowa Staginska Małzonkowie Mieszczanie Miasta Kieydan(skiego)* KAK₂ 26,

1668 *Ja Bartłomiej Stephanowicz a Ja Elzbieta Grzegorzewna Bartłomieiowa Stephanowizowa Małzonkowie Mieszczanie Miasta* KAK₁ 67 ir kt.

Du vienodi antroponimai užfiksuoti motinos ir jos palikuonių užrašymuose, pvz.: 1691 *Ja Anna Kitrifzkowna Mikołaiowa Adgaiowa y Ja Mikołay Adgaiaytis Matka z synem Mieszczanie Miasta Kieydan(skiego)* KAK₂ 43v, 1690 *Ja Ewa Krzyzstofowa Dziadowiczowa y Ja Wawrzyniec Krzysztofowicz Dziadowicz Matka z synem Mieszczanie Miasta Kieydan(skiego)* KAK₂ 29.

XVIII a. šaltinių duomenys aiškiai rodo, kad iš esmės visi kėdainiečiai turi pavardes. Ypač tai akivaizdu, kai greta užrašyti vyras ir žmona, pvz.: 1798 *Uczciwa Helena Giedeykowa wdowa Obyw(atelka) [...] Bartłomieja Giadeyki Męża* KAK₂₃ 78, 1732 *Uczciwemu Adamowi Narmunskiemu Kunfztu Szewskiego y samey Marynie Eygirdownie Narmunskiey Małżqkom Obywatelem Kieyd(anskim)* dat. KAK₅ 1, 1714 *Uczciwy Andrzej Paulukaytis y Magdalena Kieluciowna Paulukaŷcio{wa} Małzonkowie Obywatele Miasta Kieydan(skiego)* KAK₃ 35, 1714 *Kazimierzowi Rudzianskiemu Garbarzowi y Paniey Judytcie Adgajownie Rudzianskiey Małżonkom Obywatelom Miasta Kieydan(skiego)* dat. KAK₃ 36v, 1761 *Uczciwy Jerzy Treygis z Małżonką swą Heleną Treygiową Obywat(ele) Kieyd(anscy)* KAK₁₀ 50, 1736 *Z Uczciw(ym) Wawrzyncem Uscinewskim y Małżonką onego Barbarą Dylacyowną Uscinowską Obywatelami Kieydanskimi* abl. KAK₅ 64.

Įvardijant sutuoktinius, kai kada nurodoma, iš kokios šeimos ar giminės yra kilusi žmona, pvz.: 1768 [...] *Agaty z Gawdziewiczow Buywidową Jozefowi Buywidowi mężowi Maystrowi Kunfztu Szewieckiego* KAK₁₅ 45, 1795 *Ja Jan Skirgayło Obywatel Miafta Kieydan(skiego) [...] Zonie mojej Pani Maryannie z Sajewiczow Skirgayłowej* KAK₂₄ 51.

Be įvardijimų, kurie vartoti vyrų ir moterų užrašymams atskirai, nemažai užrašyta ir tokių, kur sutuoktiniai užrašomi kartu ir nurodoma jų bendra pavardė, pvz.: 1768 *Sławetni [...] Pano(wie) Michał y rozalia Bortkiewiczowie Małżqkowie Ławnicy* KAK₁₅ 45, 1762 *Uczciwy Maciey y Anna Cegiewiczowie Małż(onkowie) Ob(ywatele) Kieyd(anscy)* KAK₁₀ 69, 1760 *Panom Antoniemu y Zoffyi Ciołkowiczom Małż(onkom) Obyw(atelom) Kieyd(anskim)* dat. KAK₁₀ 14, 1761 *Uczciwym Jakubowi y Katarzynie Dąmbrowskim Małż(onkom) Obyw(atelom) Kieyd(anskim)* dat. KAK₁₀ 51, 1768 *z utsciwemi Antonim y Mariane Giedeykami małżqkami [...] obyw(atelami)* abl. KAK₁₅ 50, 1768 *Utsciwych Francifzka y Doroty Karpowskich Małżqkow Maystrow Kunsztu Zarębackiego y Obywatelow Kieydan(skich)* gen. KAK₁₅ 47, 1762 *Sławetnym Francifzkowi y Magdalenie Kupczynskim Małż(onkom)* dat. KAK₁₀ 71, 1768 *Utsciwych Antoniego y Feliciany Lewanowiczom Obyw(atelom) Kieyd(anskim)* dat. KAK₁₅ 56, 1762 *Uczciwym Bartłomiejowi y Ewie Lidakiewiczom Małżon(kom) Ob(ywatelom) Kieyd(anskim)* dat. KAK₁₀ 123, 1768 *Utsciwych Michała y Katarzyny Pawłowskich Małżqkow Maystrow Kunfztu Ciesielskiego Obywa(telow) gen.* KAK₁₅ 51, 1765 *Uczciwym Jerzemu y Magdalene Raziulewiczom*

M(a)ł(zonkom) Oby(watelom) Kieyd(anskim) dat. KAK₁₀ 142, 1762 Uczciwy Antoni y Anna Rymowiczowie Małzon(kowie) Ob(ywatele) Kieyd(anscy) KAK₁₀ 68, 1762 Uczciwym Stefanowi y Magdalenie Romanowiczom Małzon(kom) Obyw(atele) Kieyd(anskim) dat. KAK₁₀ 81, 1796 Kazimierza y Anny Rutkowskich M(a)ł(zon)kow Obyw(atele)w Kieyd(anskich) gen. KAK₂₄ 93, 1762 Uczciwym Stefanowi y Dorocie Symonowiczom Małzon(kom) Obyw(atele) Kieyd(anskim) dat. KAK₁₀ 123, 1770 Uczciwi Jan y Magdalena Skaczkwoscy [...] Obywatele Kieyd(anskich) KAK₁₅ 99, 1762 Uczciwym Ianowi y Barbarze Skrandowskim Małz(onkom) Obyw(atele) Kieyd(anskim) dat. KAK₁₀ 69, 1762 Uczciwym Jakubowi y Annie Stankiewiczom Małzon(kom) Obyw(atele) Kieyd(anskim) dat. KAK₁₀ 73, 1762 Uczciwiwemu Antoniemu y Katarzynie Stafzewskim Małzon(kom) Obyw(atele) Kieyd(anskim) dat. KAK₁₀ 72, 1800 Tomafz y Magdalena Szachniewiczowie Małzonkowie Maystrowie Kunsztu Szewskiego Obyw(atele) Kieyd(anskich) KAK₂₃ 110, 1798 P(anowie) Michał y Maryanna Wabzdowsky Małzonkowie [...] Ławnicy y Kupcy Miasta Kieyd(anskich) KAK₂₃ 85, 1791 My Jan Krzysztoff y Dorota Zachariafzowie Małżkowie Maystrowie Kunsztu Zarembackiego y Obywatele Miasta Kieyd(anskich) KAK₂₃ 8.

Dažnai tokie vyro ir žmonos įvardijimai dar praplečiami nuoroda, iš kurios šeimoms ar giminės moteris yra kilusi, pvz.: 1800 Uczciwi Andrzej y Marianna z Rymowiczow Borysowiczowie Małżkowie Kunsztu Słofarskiego Obywatele Kieyd(anskich) KAK₂₃ 121, 1795 My Jozef y Krystyna z Uścińskich Borkiewiczowie Małżkowie Obywatele Miasta Kieyd(anskich) KAK₂₄ 17, 1796 Uczciwi Jozef y Katarzyna z Miksztow Gaudziewiczowie Obywatele Kieyd(anskich) KAK₂₄ 76v, 1800 Jerzy y Marianna z Apanowiczow Gulbinowie Małżkowie Kupcy y Obyw(atele) Miasta Kieyd(anskich) KAK₂₃ 122, 1800 Uczciwi Tomafz y Magdalena z Garszewskich Kowalewscy Małżkowie Obyw(atele) Kieyd(anskich) KAK₂₃ 114, 1767 Sławetnym Panom Francifzkowi y Magdalenie z Mackiewiczow Kupczynskim dat. KAK₁₅ 6, 1765 Uczciwy Maciej y Konstancja Matukiewiczowie M(a)ł(zon)k(o)wie Obyw(atele) Kieyd(anskich) KAK₁₀ 117, 1797 Uczciwym Wawrzyncowi y Katarzynie z Rymfzewiczow Matusewiczom Mał(żonko)m Obyw(atele) Miasta Kieyd(anskich) dat. KAK₂₄ 131, 1798 Uczciwym Wawrzyncowi y Konstancji z Astasowiczow Sajewiczom Małzonkom Obyw(atele) Miasta Kieyd(anskich) dat. KAK₂₃ 87, 1800 Piotrowi y Mariannie z Karpowskich Sawickim Małzonkom Obyw(atele) Kieyd(anskich) dat. KAK₂₃ 109, 1798 My Jakub y Anna z Lubenow Stankiewiczowie Małżkowie Obywatele Miasta Kieyd(anskich) KAK₂₃ 103, 1796 Tomafza y Magdaleny z Rozmysłowiczow Szachniewiczow Mał(żon)kow Obyw(atele) Kieyd(anskich) gen. KAK₂₄ 86v, 1796 Maciejowi y Maryannie z Januszkiewiczow Uścińskim Mał(żonko)m Obyw(atele) Kieyd(anskich) dat. KAK₂₄ 76v.

Kai kuriais atvejais moters vardas ir mergautinė pavardė praleisti, palieka ma tik nuoroda sama, t. y. pati, žmona, pvz.: 1762 P(an)u Ianowi Dąbrowskiemu Burmistrzowi [...] y samey Małzon(kom) dat. KAK₁₀ 76, 1759 Uczciwych

Francifzka Karpowskiego y Samey Małzonkow Cechmistrow Rzeznickich gen. KAK₁₀ 7, 1762 *Uczciwi Michał y Sama Nawikowie Obyw(atele) Kieydanscy* KAK₁₀ 121, 1768 *Panow Michałowi y Samey [...] Rufzewskim Małzqkom Ławnikom* dat. KAK₁₅ 48, 1770 *Maciey y Sama Stefanowiczowie Mał(żon)kowie Obyw(atele) Kiey(danscy)* KAK₁₅ 85, 1762 *Uczciwy Stanisław y Sama Wabzdowsky Małzon(kowie) Obywat(ele) Miasta Kieydan(skiego)* KAK₁₀ 75, 1762 *Uczciwy Andrzej y Sama Woyciechowiczowie Małz(onkowie) Obyw(atele) Kieyd(anscy)* KAK₁₀ 76. Tai rodo, kad XVIII a. moterys buvo užrašomos nevienodai, nepilnai įvardijant. Galbūt tai tam tikra raštinės tradicija. Tokių užrašymo atvejų pastebėta ir XVIII a. Kauno istorijos šaltiniuose (Ragauskaitė 2005: 53).

Esama ir kitokių įvardijimų, patvirtinančių, kad moteris po santuokos (ar po kelių santuokų) įgyja vyro pavardę, pvz.: 1760 *S(ławetna) P(ani) Anna z Iuraszewiczow primi voti Narmunska post modum Wabzdowska* KAK₁₀ 23, 1760 *Sławetna P(ani) Magdalena primi voti Iuraszewiczowa ad præsens Lubenowa* KAK₁₀ 23 – 1760 *Magdaleny primi voti Iuraszewiczowey ad præsens Lubenowey Ławnikowey* gen. KAK₁₀ 23, 1770 *Szlachetna Pani Zofia bywz(a) Ciołkiewiczowa ad præsens Szarlowska* KAK₁₅ 99 – 1770 *Sławetnej Zofii Primi Voti Ciołkiewiczowey ad præsens Michałowey Szarlowskiey* gen. KAK₁₅ 99, 1764 *Uczciwy Maciey Luben O(-bywatel) Kieydan(ski) [...] Magdalenie primi {tori} Jarufzowiczowey ad præsens Lubenowey* KAK₁₀ 97, 1770 *Sławetna Krystyna z Wabzdowskich primi voti Michałowa Gaudziewiczowa in secundo thoro Kazimierzowa Skaczkowska ad præsens Adamowa Szpakowska* KAK₁₅ 113, 1784 *Anna bywsza Mackiewiczowa, powtornie Giedeykowa wdowa* KAK₂₁ 17v, 1796 *Ia Maryanna z Tomkiewiczow primo voti Kaspowska ad præsens Jackiewiczowa Obywatelka Miafta Kieydan(skiego)* KAK₂₄ 94v, 1798 *Pani Magdaleny Gaudziewiczowey ad præsens Rymowiczowey Obyw(atelki) Miasta Kieydan(skiego)* gen. KAK₂₃ 62.

XVIII a. užrašymuose pastebėti du bendri sutuoktinių asmenvardžiai, pvz.: 1716 *Uczciwemu Janowi Augutowiczowi y Małżonice onego Uczciwey Jadwidze Dilewiczownie Janowey Augutowiczowey obywatelom tuteyszym* dat. KAK₃ 76v, 1761 *w Sprawie Uczciwego Wawrzynca Iasulowicza Obywat(ela) Kieydan(skiego) z Zoną Iego Heleny Wawrzy(n)cowey Jasulowiczowey* KAK₁₀ 56, 1704 *Ja Kazimierz Juchniewicz y ia Anna Waskiewiczowna Kazimierzowa Juchniewiczowa Małzonkowie* KAK₃ 5, 1708 *Ja Jakub Karpowski [...] y Ja Katharzyna Komontowna Jakubowa Karpowska Obywatele Miasta Kieydan(skiego)* KAK₁₀ 14v, 1714 *Ja Jerzy Mackiewicz y Ia Zofia Gieniowna Jerzyna Mackiewiczowa Małzonkowie y obywatele Miasta Kieydan(skiego)* KAK₃ 30, 1720 *Ja Jan Rymdeyko y Ja Regina Tyłkinowiczowna Janowa Rymdeykowa Małzonkowie y Obywatele Miasta Kieydanskiego* KAK₃ 99v, 1720 *Panu Piotrowi Skirgayle y Małżonce onego Pani Elizabecie Dulayciownie Piotrowey Skirgayliney Małzonkom y Obywatelom Miasta Kieydanskiego* dat. KAK₃ 109, 1704 *Ja-kub Szimaytis ia Zofia Kordaszewiczowna Jakubowa Szymayciowa Małzonkowie*

Mieszczanie Miasta Kieydan(skiego) KAK₃ 4, 1714 *Uczciwemu Gerzemu Walentynowiczowi Obywatelowi Miasta Kieydanskiego y Uczciwey Katharzynie Woszkiewiczownie Gerzyney Walentynowiczowey* dat. KAK₃ 58, 1705 *Ja Piotr Wandziewski y Ia Magdalena Piotrowa Wandziewska Małzonkowie a Mieszczanie Kieydansci* KAK₃ 8v, 1716 *Uczciwemu Kazimierzowi Wencewiczowi y Małzonce onego Uczciwey Mariannie Lubeynownie Kazimierzowey Wencewiczowey Małzonkom y Obywatelom Miasta Kieydanskiego* dat. KAK₃ 80v.

Tuos pačius asmenvardžius turi šalia užrašyti tėvai ir vaikai, pvz.: 1760 *Uczciwa Agata Symonowa Amalewiczowa Matka, y Jakub Amalewicz Syn [...]* KAK₁₀ 19, 1762 *Barbara Matka y Syn Ierzy Ambrozewiczowie Ob(ywatele) Kieyd(anscy)* KAK₁₀ 123, 1796 *Ja Szymon Baczelunas Obywatel Kieydanski [...]* *Dzieciom moim Michałowi Baczelunowi* KAK₂₄ 58v, 1765 *Pani Zofia Ciołkiewiczowa Matka Franciszek, Adam, Jozef, Jerzy, Maciey, Daniel, Ignacy, Synowie Terefsa Anna, Corki Ciołkiewiczowie Obywatele Kieyd(anscy)* KAK₁₀ 115 – 1768 [...] *P(an) Jerzy Ciołkiewicz Patryota Miasta Kieydan(skiego) [...]* *Pani Zofii Ciołkiewiczowey Matce* KAK₁₅ 53, 1767 *przez w Bogu zefzłego Antoniego Ciołkiewicza [...]* *Jozef Ciołkiewicz Syn Niebofzczyka* KAK₁₅ 8, 1767 *Sprawa Utsciwey Anny Grygalunowey wdowy Matki z Utsciwym Matteufzem Grygalunem Synem* KAK₁₅ 32, 1768 *Szlachetna Pani Katarzyna Gulbinowa wdowa Obyw(atelka) Kieyd(anska) [...]* *Matka tudzież Kazimierz y Jerzy Synowie Gulbinowie Obyw(atel) Kieyd(anscy)* KAK₁₅ 43, 1765 *Rodzicom y Michałowi Synowi Karpowskim Obywatelom Kieyd(anskim)* dat. KAK₁₀ 143, 1761 *Uczciwa Anna Kurołowiczowa Wdowa [...]* *Synu Kazimierzowi Kurołowiczowi* KAK₁₀ 52, 1767 *Sławetnym Panom Stanisławowi Synowi Katarzynie Matkę Małsendowiczom Radcom* dat. KAK₁₅ 29, 1796 *P(ano)wie Jozeff Mikszas Teść Szymon y Maryanna z Miksztow Sznurewiczowie [...]* *Zięć y Corka Obywatele Kieydańscy* KAK₂₄ 80, 1768 *z Szlachetnymi Panami Jozefem Ruszewskim Radcą Oycem, Michałem Rufzewskim Ławnikiem Synem* abl. KAK₁₅ 47, 1762 *Z Uczciwemi Jakubem y Jozefem Bracią Rodzonymi oraz y Matkę onych Ewą Stankiewiczami Obyw(atelami) Miasta Kieyd(anskiego)* KAK₁₀ 80, 1765 *Usciwey Barbarze Uscinowskiej Matce tudzież Jozefowi, Kazimierzowi Uscinowskich Braciam rodzonym Oby(watelom) Kieyd(anskim)* dat. KAK₁₀ 140.

Paveldimą antroponimą turi ir kiti tos pačios šeimos nariai (broliai, seserys), pvz.: 1798 *My Kazimierz y Jerzy Gulbinowie Bracia rodzeni Obywatele Miasta Kieydan(skiego)* KAK₂₃ 104, 1761 *Uczciwego Bartłomieia Lidakiewicza [...]* *do Brata rodzonego Jakuba Lidakiewicza* gen. KAK₁₀ 42, 1800 *Uczciwym Bartłomiejowi y Jozefowi Markiewiczom Braciam Rodzonym Obywatelom* dat. KAK₂₃ 114, 1762 *Uczciwym Magdalenie, Elzbiecie, Annie y Maryannie Siostram Rodzonym Rudkowskim* dat. KAK₁₀ 69, 1723 *Ucfciwy Kazimierz Rudzianski bronił Bratu swemu Piotrowi Rudzianskiemu* KAK₄ 68, 1767 *Utsciwy Maciey Sielicki Solenniter Manifestował się na Brata Jana Sielickiego [...]* KAK₁₅ 9, 1762 *Uczciwy Stanisław Wabzdowski Ob(ywatel) M(ias-ta) Kieyd(anskiego) [...]* *Brata swego Rodzonego Ierzego Wabzdowskiego* KAK₁₀ 65.

Kai kada tie patys asmenys užrašomi skirtingai – be bendrų asmenvardžių ir su jais, pvz.: 1704 *D(ominus) Francisco Matulaytys et D(omina) Marianna Szylinska Coniugibus et incolis Cajodunensis* KAK₃ 3v – 1704 *P(anowi) Franciszkowi Matulaytysowi y Malzonce iego [...] Mariannie Szyliszczqnce Franciszkowej Matulaytysowej* dat. KAK₃ 3v.

Surasti tik pavieniai užrašymai, kuriuose nėra vienodo asmenvardžio, pvz.: 1760 *Agata Dziewka Morkiela Obywatela tuteyfgzego* KAK₁₀ 16, 1770 *Szlachetnym Katarzynie Matce tudziefz Stanisławowi Synowi Masandowiczowi Radce* dat. KAK₁₅ 100, 1762 *Iozef Bosecki a Malzonką swoią Obywatele Miasta Kieydan(skiego)* KAK₁₀ 67. Šiuose pavyzdžiuose aiškiai matyti, kad be pavardės užrašyti ne tik žemiausių sluoksnių atstovai (pavyzdžiui, tarnaitė ir pan.), bet ir aukštesnę padėtį visuomenėje turintys asmenys. Ši aplinkybė rodo, kad, greičiausiai, pateiktuose kilmingesnių miestiečių užrašymo atvejuose paveldimi asmenvardžiai tiesiog buvo neužfiksuoti. Tai, matyt, lėmė tirtų dokumentų specifika, įvardijimo nevienodumai, šaltinių kontekstas (pirmiau paminėti asmenys kitame dokumento puslapyje tiesiog įvardyti trumpiau, paprasčiau) ir kt.

Pateikti duomenys rodo, kad XVII a. pirmosios pusės istorijos dokumentuose esama nemažai pavyzdžių, liudijančių kėdainiečių (lietuvių, lenkų) paveldimų asmenvardžių funkcionavimą. XVII a. antrojoje pusėje faktiškai visi kėdainiečiai užrašyti su pavardėmis. Matyt, lėčiau formavosi tik žemutinių sluoksnių (tarnų, samdinių ir kt.) atstovų pavardės. Esama užtekstinai XVIII šimtmečio užrašymų, kurie rodo, kad visi Kėdainių miesto gyventojai neabejotinai turėjo pavardes. Tuo tarpu Kauno miesto aktų knygų XVI a. pirmosios pusės įrašai jau leido kalbėti apie miesto elito paveldimų antroponimų formavimosi pradžią. XVI a. antrojoje pusėje pradėjo rasti miestiečių luomo vidurinio sluoksnio asmenų (amatininkų ir kt.) pavardės, kurios intensyviai formavosi XVII a. pirmojoje pusėje. XVII a. antrojoje pusėje faktiškai visi kauniečiai užrašomi su pavardėmis. XVIII a. pavardės veikiausiai buvo įgiję ir mieste gyvenę tarnai, samdiniai (Ragauskaitė 2005: 85–86). Panašiai buvo apibūdintos XVI–XVII a. vilniečių pavardžių formavimosi tendencijos (Ragauskaitė 2008: 35–37). XVII a. antrosios pusės istorinės antroponimijos kontekste nurodoma, kad vilniečiai įvardijami vardais ir pavardėmis (Pihan-Kijasowa 2011: 75–86; Sinkevičiūtė, Račickaja 2014: 295–322; 2014a: 331–344; Sinkevičiūtė 2016: 221–254). Minėtų miestų gyventojų pavardžių stabilizacija tęsėsi ir XVIII a. (Ragauskaitė 2008: 36).

Nedidelėje miesto teritorijoje gyveno daug žmonių, laisvų piliečių, turėjusių didesnę turtinę nuosavybę (Ragauskaitė 2005: 86). Tačiau urbanistinis veiksnys pavardžių formavimosi chronologijai nebuvo esminis. Sugretinus lietuvių bajorų bei valstiečių luomo pavardžių susidarymo ir nusistovėjimo duomenis su miestiečių pavardžių susiformavimo laiku, matyti, kad miestiečių pavardės

susidarė anksčiau nei valstiečių, bet vėliau nei bajorų. Pastarųjų pavardžių, kaip teigiama, jau būta XV a., paskui jos intensyviai formavosi XVI a. ir vėliau. Valstiečių pavardės sporadiškai pradėjo rasti tik XVI a. pačioje pabaigoje, toliau labai sparčiai formavosi XVII a. ir baigė susidaryti XVIII a. (Maciejauskienė 1991: 112). Lietuvos Statutas, Lietuvos ir Lenkijos valstybės seimų konstitucijos saugojo tik bajorišką pavardę. Bajorai patys gynė savo pavardę, kad jų nepasivaintų ir neiškraipytų kiti asmenys. Jie turėjo ypač didelę turtinę nuosavybę, todėl jiems buvo aktualu turėti vienodą, paveldimą pavardę, rūpintis savo šeimos, giminės genealogija. Miestiečiai turtinės padėties atžvilgiu buvo menkesni nei bajorai. Jų pavardės statusą dažniausiai įtvirtindavo konkretaus miesto dokumentai. Miestiečiai neturėjo pilietinių teisių net iki 1791 m. gegužės 3 d. konstitucijos. Ši konstitucija buvo neeilinis įvykis miestų istorijoje, nes nauji įstatymai sukūrė visuotinę miestų teisę (Glemža 1998: 43–69; 2000: 211–214). Tai tik parodo, kad bajorų luomui turėti pastovią, paveldimą pavardę palankios istorinės aplinkybės buvo susiklosčiusios žymiai anksčiau.

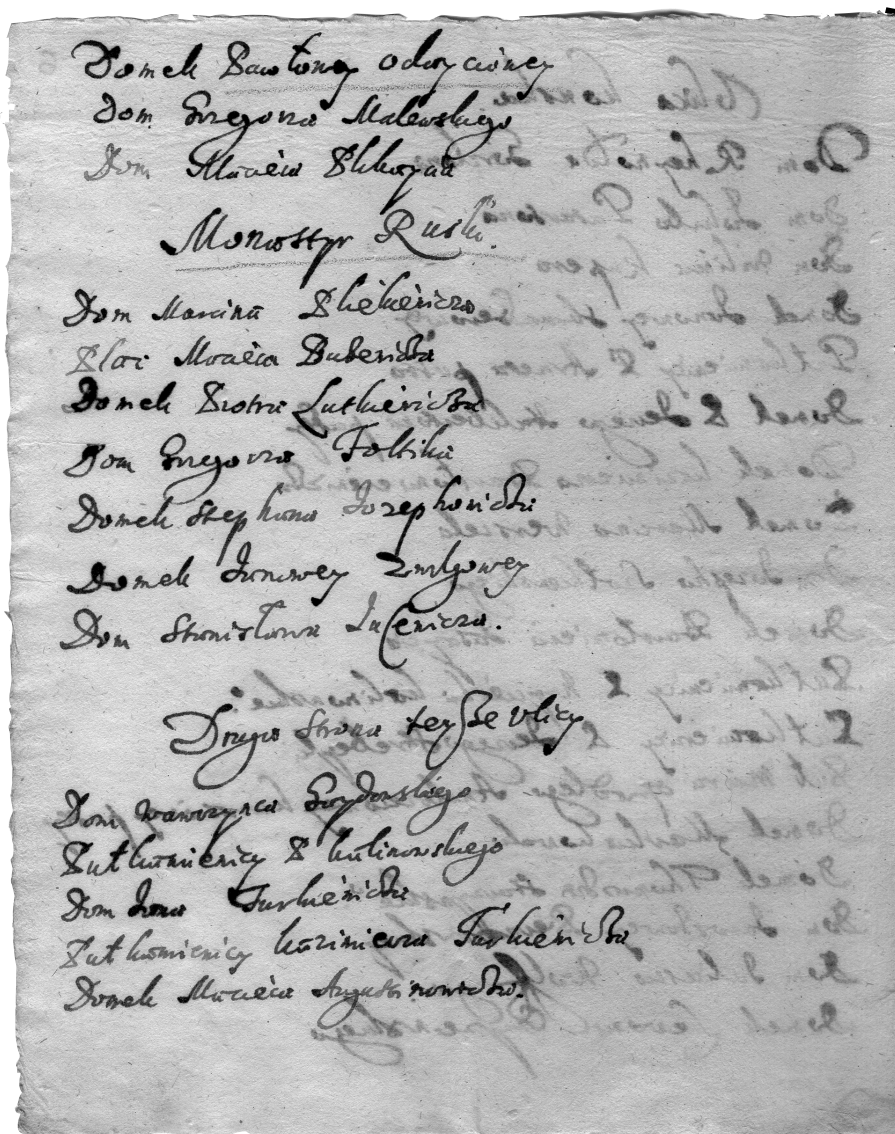
Pateikti teiginiai dėl XVII–XVIII a. Kėdainių miestiečių pavardžių susidarymo bei raidos papildoma iki šiol atliktus kitų miestų (Vilniaus, Kauno, Joniškio) gyventojų pavardžių formavimosi proceso tyrimus. Kaip jau aptarta, XVII a. antrojoje pusėje visi kėdainiečių vietinės bendruomenės nariai jau turėjo pavardes. Bet tai nereiškia, kad tuo metu jos jau buvo galutinai nusistovėjusios. Tam įtakos daugiausia turėjo tai, kad lietuvių paveldimi asmenvardžiai buvo užrašomi nelietuviškuose tekstuose ir dažnai kitataučių raštininkų. XVII–XVIII a. pradžios kėdainiečių lietuvių asmenvardžiai buvo lenkinami, taigi atsiradusi pavardė skirtinguose magistrato knygos įrašuose galėjo būti įvairiai modifikuota. Todėl toliau reikėtų nuosekliai aptarti kėdainiečių pavardžių stabilizavimosi reiškinius (pavardžių lyčių variaciją ir kt.).

4. IŠVADOS

1. Ištyrus Kėdainių XVII–XVIII a. istorijos dokumentų įrašus, nustatyta, kad visose vietinės miestiečių bendruomenės grupėse pavardės susidarė skirtingu laiku.
2. XVII a. pirmojoje pusėje aukštesnę padėtį visuomenėje užimantys kėdainiečiai (lietuviai, lenkai) užrašyti su paveldimais asmenvardžiais. Antrojoje šio šimtmečio pusėje miestiečių luomo viduriniojo bei žemesniųjų sluoksnių asmenys įgyja paveldimus antroponimus. Iš esmės XVII a. antrosios pusės įrašuose Kėdainių miestiečių luomo nariai turi pavardes. Lėčiau radosi tik kėdainiečių žemutinių sluoksnių (tarnų, samdinių ir kt.) pavardės. XVIII a. miesto aktų knygose visi kėdainiečiai užfiksuoti su pavardėmis.

3. Lietuvos didžiųjų miestų (Kauno, Vilniaus) lokalinėse bendruomenėse jau XVI a. pirmojoje pusėje formavosi elito pavardės, o XVII a. antrojoje pusėje įgijo pavardes šių miestų vidurinių sluoksnių atstovai. XVIII a. neabejotinai visi kauniečiai, vilniečiai, kėdainiečiai užrašyti su pavardėmis.

PRIEDAS

1 PAV. 1666 m. fragmentas iš 1666 m. Kėdainių inventoriaus (l. 6v)

ŠALTINIAI⁴

Kauno 1555–1564 m. aktų knyga. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – VUBRS). F. 7. B. 13843. (KNAK).

Kėdainių 1604 m. inventorius. VUBRS. F. 4. A1723. B. 34308a. (KI₁)

Kėdainių 1622 m. klebonijos činčo inventorius. VUBRS. F. 4. A207. B. 16292. (KKČI).

Kėdainių aktų 1623–1806 m. knyga. Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA). F. SA. B. 15360. (KAK₁)

Kėdainių 1624 m. inventorius [Inwentarz spisaný ýmyenia Kyeydanfkiego [...]]. VUBRS. F. 4. A1724. B. 34308b. (KI₂)

Kėdainių 1666 m. inventorius [Inwentarz miasta Kieydanskiego 1666]. VUBRS. F. 4. A215. B. 16891. (KI₃)

[Regestr Liquidatiewy długow Miasta Kieydanskiego. 167...]. VUBRS. F. 4. A216. B. 17021. (RLDMK)

Kėdainių aktų 1690–1775 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15357. (KAK₂)

Kėdainių aktų 1704–1720 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15358. (KAK₃)

Kėdainių aktų 1721–1725 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15359. (KAK₄)

Kėdainių aktų 1732–1740 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15361. (KAK₅)

Kėdainių aktų 1732–1743 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15362. (KAK₆)

Kėdainių aktų 1744–1750 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15363. (KAK₇)

Kėdainių aktų 1750–1752 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15364. (KAK₈)

Kėdainių aktų 1750–1761 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15367. (KAK₉)

Kėdainių aktų 1750–1766 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15368. (KAK₁₀)

Kėdainių aktų 1753–1755 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15365. (KAK₁₁)

Kėdainių aktų 1756–1758 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15366. (KAK₁₂)

Kėdainių aktų 1762–1763 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15369. (KAK₁₃)

Kėdainių aktų 1763–1770 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15370. (KAK₁₄)

Kėdainių aktų 1767–1770 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15371. (KAK₁₅)

Kėdainių aktų 1771–1773 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15372. (KAK₁₆)

Kėdainių aktų 1774–1777 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15373. (KAK₁₇)

⁴ Istorijos šaltinių sąrašas sudarytas pagal chronologiją.

Kėdainių aktų 1777–1779 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15374. (KAK₁₈)

Kėdainių aktų 1777–1780 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15375. (KAK₁₉)

[Byla dėl Kėdainių suolininko sumušimo. 1779]. VUBRS. F. 4. A224. B. 17667, 17669, 17670, 17671, 17674. (BKSS)

Kėdainių aktų 1779–1782 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15376. (KAK₂₀)

Kėdainių aktų 1782–1791 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15377. (KAK₂₁)

Kėdainių aktų 1783–1792 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15378. (KAK₂₂)

Kėdainių aktų 1791–1806 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15379. (KAK₂₃)

Kėdainių aktų 1794–1798 m. knyga. LVIA. F. SA. B. 15380. (KAK₂₄)

LITERATŪRA

AP I – *Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku: wybór artykułów hasłowych oraz wykazy nazwisk wraz z chronologią i geografiją 1. A–G*, red. Aleksandra Cieślíkowa. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2007.

AP II – *Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku: wybór artykułów hasłowych oraz wykazy nazwisk wraz z chronologią i geografiją 2. H–Mq*, red. Aleksandra Cieślíkowa, Katarzyna Skowronek. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2009.

AP III – *Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku: wybór artykułów hasłowych oraz wykazy nazwisk wraz z chronologią i geografiją 3. Mc–Pl*, red. Aleksandra Cieślíkowa, Katarzyna Skowronek. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2011.

Breza Edward 2000: *Nazwiska Pomorzan. Pochodzenie i zmiany*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

Bubak Józef 1986: *Proces kształtowania się polskiego nazwiska mieszczańskiego i chłopskiego*. Kraków: Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Citko Lilia 2001: *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.* Białystok: Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu w Białymstoku.

Dubisz Stanisław 1956: O „nobilitacji” nazwisk mieszczańskich na Mazowszu w XVII i XVIII wieku. – *Prace Filologiczne* 32, 97–107.

Rudnicka-Fira Elżbieta 2004: *Antroponimia Krakowa od XVI do XVIII wieku. Proces kształtowania się nazwiska*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Sarnowska-Gieffing Irena 2011: *Słownik nazwisk mieszkańców Poznania XVI–XVIII wieku*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Glemža Liudas 1998: Kaunas miestiečių sąjūdyje (1789–1791). – *Kauno istorijos metraštis* 1. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 43–69.

Glemža Liudas 2000: Geros tvarkos komisijos kūrimo Kaune 1786 m. dokumentai. – *Kauno istorijos metraštis* 2. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 158–163.

Górny Halszka 2004: *Nazwiska mieszkańców wybranych miejscowości dawnej ziemi sanockiej w świetle interferencji etniczno-językowej (XV–XIX w.)*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Jablonskis Konstantinas 1979: *Istorija ir jos šaltiniai*. Vilnius: Moksas.

Jaracz Małgorzata 2001: *Nazwiska mieszkańców Kalisza od XVI do XVIII wieku*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.

Kowalik-Kaleta Zofia 2007: *Historia nazwisk polskich na tle społecznym i obyczajowym (XII–XV wiek)*. Warszawa: Sławistyczny Ósrodek Wydawniczy.

Kowalik-Kaleta Zofia, Dacewicz Leonarda, Raszevska-Żurek Beata 2007: *Słownik najstarszych nazwisk polskich: pochodzenie językowe nazwisk omówionych w „Historii nazwisk polskich“* 1. Warszawa: Sławistyczny Ósrodek Wydawniczy.

KDN – *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai* 3: *Kėdainiai*, sud. Antanas Tyla. Par. Antanas Tyla, Romualdas Firkovičius, Darius Antanavičius. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2002.

Kiaupa Zigmantas 1991: Šiaulių gyventojų kaita ir pastovumas XVII–XVIII a. – *Šiaulių miesto savivaldai 200. Respublikinės istorikų mokslinės konferencijos tezės. 1991 m. lapkritis*. Šiauliai: Titnagas, 3–4.

Kiaupa Zigmantas 2000: Kauno vaito XVI a. vidurio knygos prabyla lietuviškai. – *Kultūrų sankirtos*. Vilnius: Diemedis, 66–92.

Kiaupa Zigmantas 2010: *Kauno istorija* 1: *Kauno istorija nuo seniausių laikų iki 1655 m.* Vilnius: Versus aureus.

Kucińska Małgorzata 2015: Nazwiska mieszkańców dawnych powiatów mławskiego i szreńskiego równe nazwom zawodów (1660–1825). – *Prace Językznawcze* 17(1), 33–40.

Laukaitytė Regina 2001: Lietuvos stačiatikių bažnyčia 1918–1940 m.: kova dėl cerkvių. – *Lituanistica* 2(46), 15–53.

Lipowski Jarosław 2008: *Ewolucja nazwisk w południowej części Śląska Cieszyńskiego w czasach austriackich: analiza słowotwórczo-statystyczna i graficzna*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Maciejauskienė Vitalija 1991: *Lietuvių pavardžių susidarymas XIII–XVIII a.* Vilnius: Mokslo.

Mytnik Irena 2010: *Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku.* Warszawa: Uniwersytet Warszawski.

Pasterska-Nowak Ewa 2013: Z problematyki kształtowania się polskich nazwisk. Model odmiejscowy na *-ski* w antroponimii poznańskiej XVII i XVIII wieku. – *Kwartalnik Językoznawczy* 3, 11–23.

Pasterska-Nowak Ewa 2015: Odaplatywna antroponimia mieszczan poznańskich na przykładzie rejestrów czopowego z XVII i XVIII wieku. – *Słowiańszczyzna dawniej i dziś – język, literatura, kultura. Monografia ze studiów sławistycznych II*, red. Agnieszka Kołodziej, Magdalena Bańka-Kowalczyk, Małgorzata Budzińska. Ceverný Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart, 179–185.

Wolnicz-Pawłowska Ewa 2010: Czy istnieje polskie nazwisko mieszczańskie? – *Miasto w perspektywie onomastyki i historii*, red. Irena Sarnowska-Giefling, Magdalena Graf. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk Redakcja Wydawnictw.

Kijasowa-Pihan Alicja 2011: Nazwiska mieszczan wiłenskich (XVI–XVIII wiek). Zarys problematyki. – *Poznańskie Spotkania Językoznawcze* 22, 75–86.

Ragauskaitė Alma 1999: XVI a. II pusės Kauno miestiečių lietuviškos kilmės asmenvardžiai. – *Acta Linguistica Lithuanica / Lietuvių kalbotyros klausimai* 41, 145–158.

Ragauskaitė Alma 2000: XVII a. pirmosios pusės Kauno miestiečių asmenvardžių kilmė. – *Acta Linguistica Lithuanica / Lietuvių kalbotyros klausimai* 43, 93–110.

Ragauskaitė Alma 2001: Kauno miestiečių pavardžių formavimasis XVI–XVII a. – *Acta Linguistica Lithuanica / Lietuvių kalbotyros klausimai* 45, 123–143.

Ragauskaitė Alma 2001a: Kauno miestiečių pavardžių formavimosi tendencijos XVI–XVIII amžiuje. – *Tarptautinė Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika. Vilnius, 2001 m. lapkričio 9 d.* Vilnius: Vilniaus universiteto Baltistikos ir bendrosios kalbotyros katedra, 40–41.

Ragauskaitė Alma 2002: XVII–XVIII amžių kauniečių (vyrų) pavardžių variantai. – *Acta Linguistica Lithuanica / Lietuvių kalbotyros klausimai* 47, 31–40.

Ragauskaitė Alma 2003: XVI–XVIII a. kauniečių moterų asmenvardžių daryba. – *Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rākstus krājums* 7, Liepāja: Liepājas pedagogijas akadēmija, 82–92.

Ragauskaitė Alma 2004: XVI–XVII a. joniškiečių asmenvardžiai. – *Istoriniai tekstai ir vietos kultūra.* Šiauliai, Ryga: Lucilijus, 8–18.

Ragauskaitė Alma 2005: *XVI–XVIII a. kauniečių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Ragauskaitė Alma 2006: Vietovardinės kilmės asmenvardžiai ir prievardžiai XVI a. Kauno aktų knygoje. – *Baltu filologija* 15(1/2), 81–94.

Ragauskaitė Alma 2007: Scottish Personal Names in the Act Books of the City of Kėdainiai in the Seventeenth and Eighteenth Centuries. – *Tarptautinė Aleksandro Vanago konferencija „Vardas kalboje, istorijoje ir savimonėje“*. 2007 m. spalio 24–26 d. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 63–64.

Ragauskaitė Alma 2008: Tendencies in the Evolution of Hereditary Surnames of Townspeople in Lithuania from the Sixteenth to Eighteenth Centuries. – *Zunamen / Surnames* 3, 29–37.

Ragauskaitė Alma 2009: Kada susidarė kauniečių pavardės? – *Kalba ir žmonės*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 226–232.

Ragauskaitė Alma 2014: Kauno moterų asmenvardžiai XVI–XVII a. lietuvių istorinės antroponimijos kontekste. – *Kauno istorijos metraštis* 14. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas; Versus aureus, 7–17.

Ragauskaitė Alma 2014a: Lietuvoje sudarytas rankraštinis tikrinių vardų registras (apie 1840–1843). – *Archivum Lithuanicum* 16, 323–340.

Ragauskaitė Alma 2015: Seniausios Lietuvoje 1599–1621 metų Joniškio krikšto metrikų knygos joniškėčių moterų asmenvardžiai lietuvių istorinės antroponimijos kontekste. – *Acta Linguistica Lithuanica* 73, 55–81.

Ragauskaitė Alma 2016: Škotų pavardžių užrašymo tendencijos XVII–XVIII a. Kėdainių miesto istorijos šaltiniuose. – *Acta Linguistica Lithuanica* 75, 45–67.

Ragauskaitė Alma 2016a: Germaniškos kilmės kėdainiečių antroponimai XVII–XVIII a. Kėdainių miesto istorijos šaltiniuose. – *Baltu filologija* 25(2), 111–128.

Ragauskas Aivas 2002: *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. antroje pusėje (1662–1702 m.)*. Vilnius: Diemedis.

Sinkevičiūtė Daiva, Račickaja Veslava 2014: Lietuvių dvikamienių vardų kilmės asmenvardžiai ir jų kamienų užrašymo ypatybės Vilniaus naujųjų miestiečių ir laiduotojų 1661–1795 metų sąraše. – *Archivum Lithuanicum* 16, 295–322.

Sinkevičiūtė Daiva, Račickaja Veslava 2014a: Jono vardas paveldimuose Vilniaus naujųjų miestiečių ir laiduotojų sąrašo 1661–1795 m. sąrašo asmenvardžiuose. – *Baltistica* 49(2), 331–344.

Sinkevičiūtė Daiva 2016: Lietuvių dvikamienių vardų trumpinių kilmės asmenvardžiai ir jų kamienų užrašymo ypatybės Vilniaus naujųjų miestiečių ir laiduotojų 1661–1795 metų sąrašė. – *Archivum Lithuanicum* 18, 221–254.

Skowronek Katarzyna 2001: *Współczesne nazwisko polskie. Studium statystyczno-kognitywne*. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN.

SNMP – *Słownik nazwisk mieszkańców Poznania XVI–XVIII wieku* 1. A–F. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2011.

Sudakiewicz Lidia Bożena 2011: *Słownik nazwisk mieszkańców Ziemi Złotowskiej* 1. Koszalin: Wydawnictwo Politechniki Koszalińskiej.

Szulowska Wanda 2004: *Dawna antroponimia Mazowsza (XV–XVII w.)*. Olsztyn: UW-M.

Šinkūnas Peliksas 1928: *Kėdainių miesto istorija*. Kaunas: „Spindulio“ B-vės spaustuvė.

Tyla Antanas 2000: Decemviratas arba *Tertio ordo communitatis* Kėdainių savivaldoje. – *Lietuvos istorijos metraštis* 1999. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 64–76.

Tworek Stanisław 1966: Z dziejów kalwinizmu w Wielkim Księstwie Litewskim w XVIII w. – *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska* 21(8), 193–202.

Woliński Marek 2011: *Indeks nazwisk i przydomków do „Źródeł dziejowych“ i innych prac genealogicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Kastor.

Zinkevičius Zigmas 1973: Kaip vadinosi vilniečiai? – *Mokslas ir gyvenimas* 4, 17–19.

Zinkevičius Zigmas 1974: Vilniaus gyventojų vardai XVII a. pradžioje. – *Žodžiai ir žmonės*. Vilnius: Mintis, 78–85.

Zinkevičius Zigmas 1976: W sprawie kontaktów językowych litewsko-polskich w Wilnie w XVII wieku. – *Acta Baltico-Slavica* 9, 125–131.

Zinkevičius Zigmas 1977: *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*. Vilnius: Mokslas.

Zinkevičius Zigmas 1977a: Iš lituanizmų Vilniaus XVII a. pradžios lenkiškuose rankraščiuose. – *Žmonės ir kalba*. Vilnius: Mokslas, 93–101.

Zinkevičius Zigmas 1977b: Tėvavardinė asmenvardžių sistema Lietuvoje. – *Baltistica. II priedas*, 151–156.

Zinkevičius Zigmas 2009: *Lietuvių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Žirgulis Rimantas 2002: Škotų bendruomenė Kėdainiuose 1630–1750 m. – *Lietuvos muziejų rinkiniai* 1. Kėdainiai: Kėdainių krašto muziejus, 23–27.

Žirgulis Rimantas 2002a: Three Hundred Years of Multiculturalism in Kėdainiai. – *The Peoples of the Grand Duchy of Lithuania*, ed. Grigorijus Potašenko. Vilnius: Aidai, 130–140.

Žirgulis Rimantas 2005: Kėdainių žydų bendruomenė ir jos paveldas. – *Žydų kultūros paveldas Lietuvoje*, sud. Alfredas Jomantas. Vilnius: Savastis, 2005.

Žirgulis Rimantas 2005a: The Scottish Community in Kėdainiai c. 1630 – c. 1750. – *Scottish Communities Abroad in the Early Modern Period*, ed. Alexia Grosjean and Steve Murdoch. Leiden–Boston: Brill, 225–247.

Žirgulis Rimantas 2006: Kėdainiai Jewish Community and its heritage. – *Jewish Cultural Heritage in Lithuania*. Vilnius: Versus aureus, 234–245.

Зинкявичюс Зигмас 1974: К вопросу о литовско-польских языковых контактах по данным антропонимии города Вильнюса начала XVII века. – *Балто-славянские исследования*. Москва: Наука, 136–143.

Зинкявичюс Зигмас 1980: К истории литовских личных имен восточно-славянского происхождения. – *Балто-славянские этноязыковые контакты*. Москва: Наука, 151–156.

Пашкевичъ М. 1908: *Кейдайны, бывший Кейданскій Преображенскій монастырь, Кейданская гимназія и типографія*. Вильна: Русскій Починъ.

Рагаускайте Алма 2012: О литовско-польских языковых контактах по данным фамилий жителей города Кедайнай в XVII–XVIII веках. – *Студії з ономастики та етимології*. 2011–2012. Київ: Інститут української мови НАН України, 213–221.

Tendencies of Formation of Surnames among Kėdainiai Residents (Lithuanians, Poles) in the 17th–18th Century

SUMMARY

The article discusses the tendencies of formation of surnames of Kėdainiai residents in the 17th–18th century with a focus on the personal names of Kėdainiai residents collected from 24 unique Kėdainiai registry books of the 17th–18th century. Kėdainiai inventories of

the 17th century as well as other historical documents are also mentioned in the article as auxiliary historical documents. Around 2,500 cases of naming Kėdainiai residents (both anthroponyms of different people and various versions of their personal name forms) were collected from the abovementioned old city manuscripts. The analysis of these cases of naming made it clear that surnames originated in all the groups of the local community of city residents at different times. The surnames of the dominant and most influential residents of Kėdainiai were first to originate. In the first half of the 17th century the residents of Kėdainiai (Lithuanians, Poles) taking up a higher social position were recorded using hereditary personal names. In the second half of the century the individuals belonging to the middle and lower classes of the townspeople acquired uniform, common anthroponyms. The records of the second half of the 17th century show that the townspeople of Kėdainiai had surnames. Apparently, it took longer for the surnames of the city's lower social classes to form. The stabilization of the surnames of Kėdainiai residents occurred during a later period, i.e. in the 18th century. Meanwhile, in the case of local communities of large cities, such as Kaunas and Vilnius, the surnames of the city elite first originated in the first half of the 16th century. The residents of Kaunas, Vilnius and Kėdainiai already had surnames in the second half of the 17th century. The final formation of the surnames of Kaunas, Vilnius, Kėdainiai, Joniškis residents took place in the 18th century. When comparing the chronology of the origin and final formation of surnames of the social classes of Lithuanian nobles and peasants and the time of formation of surnames of the townspeople, it turned out that it took longer for the surnames of the townspeople to form compared to the nobility but they formed earlier than those of peasants. The available research of Lithuanian historical anthroponomy testifies that the phenomenon of formation of surnames of the nobility can already be observed in the 15th century; the process gained momentum in the 16th century and during a later period. The surnames of peasants gradually originated at the end of the 16th century only, gathered pace in the 17th century and finally formed in the 18th century.

Įteikta 2017 m. rugpjūčio 10 d.

ALMA RAGAUSKAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius, Lietuva

alma.ragauskaite@lki.lt